

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІН У ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ ПІД ВПЛИВОМ ПЕРЕХОДУ ДО УМОВ „НОВОЇ ЕКОНОМІКИ”

Резюме. Досліджено основні риси «нової економіки», виділено окремі напрями її впливу на промисловість України, показано особливості трансформацій організаційно – економічного та техніко – технологічного розвитку промислових підприємств в умовах «нової економіки».

The summary. The main features of the "new economy" are investigated, highlighted some areas of its impact on industry of Ukraine, there are showed features of transformation of the organizational - economic and the technical - technological development of industrial enterprises in a "new economy".

Key words: "new economy", industry, innovation development

Ключові слова: «нова економіка», промисловість, інноваційний розвиток.

Постановка проблеми. Глобалізація світових ринків, зміни умов діяльності підприємств, побудова нових політико-економічних систем, «розмивання» національних кордонів і зростання впливу транснаціональних організацій є причиною пошуку нової економічної моделі розвитку України. Варто враховувати, що активний перехід розвинутих країн до інтенсифікації використання інформаційно-прогресивних технологій та удосконалення організаційних структур, що є складовою «нової економіки», вимагає від України включення в ці процеси як повноправного учасника, а не спостерігача. Тому дослідження вказаних процесів є актуальною науковою проблемою.

Аналіз останніх досліджень. Поняття «нова економіка» активно використовується та досліджується як зарубіжними вченими, так і вітчизняними економістами. Значний внесок в формування дефініції та розробку системного підходу до вивчення особливостей інформаційного суспільства постіндустріальної доби зробили П.Друкер, Д.Мартін, М.Кастельс, Р.Алкалі, Х.Клодт, Р.Кроуфорд, Л.Гохберг. В.Іноземцев розглядає виникнення «нової економіки» як результат численних протиріч постіндустріального суспільства. Л.Абалкін звернув увагу на зростання ролі інтелектуальної власності в нових умовах. Також до вітчизняних дослідників даної проблематики варто віднести В.Барицьку, Н.Пономаренка, А.Чухна, Л.Федулову. Проте в їхніх працях мало приділено уваги змінам, які відбуваються у промисловому комплексі України під впливом переходу до умов «нової економіки».

Метою статті є узагальнення теоретичних положень щодо сутності і ролі «нової економіки», форм її прояву та впливу на особливості трансформацій в промисловості України.

Виклад основного матеріалу. ХХ століття характеризувалося науково – технічними та інформаційними революціями, які суттєво змінили умови економічного розвитку всіх країн світу. Формується так звана постіндустріальна «нова економіка», тобто на перший план серед виробничих ресурсів виходять знання та інформація. Р. Алкалі [1] дає визначення «нової економіки» як такої, що ґрунтується на інтенсивному впровадженні інновацій і нових способів ведення бізнесу, що впливають на зростання продуктивності праці.

Часто «нова економіка» асоціюється зі зростанням частки високотехнологічних виробництв. На перших етапах технологічних трансформацій термін «високі технології» пов'язувався лише з окремими підгалузями промисловості, де була велика частка витрат на науково-дослідні та дослідно- конструкторські роботи (НДДКР). Сьогодні значно розширилася сфера його охоплення. До високотехнологічних галузей звичайно відносять ряд підгалузей машинобудування [2] – випуск електронно-обчислювальної техніки та периферійного устаткування, авіаційної й ракетно-космічної техніки, промислових роботів і засобів комплексної автоматизації виробництва, засобів радіозв'язку, радіолокації та радіонавігації, складної побутової радіоелектронної техніки, приладобудування. До цих галузей примикають фармацевтична промисловість, деякі хімічні виробництва й атомна промисловість, у яких порівняно висока частка витрат на НДДКР. Варто зазначити, що принципи «нової економіки» повинні активно впроваджуватися підприємствами всіх галузей народного господарства, оскільки лише в комплексі це дасть позитивний результат для всієї економіки.

Перехід до «нової економіки» характеризується структурною трансформацією, особливої ваги набувають ті галузі, в яких інтенсифікується застосування нових інформаційних та комунікаційних технологій. Разом з тим, у промисловості, зокрема в машинобудуванні, зростає роль інформаційної складової як елемента ресурсної бази підприємств. Все більшої ваги набувають нематеріальні фактори виробництва, спостерігається витіснення традиційної продукції з ринку та заміна їх на інформаційно більш інтенсивні, наприклад, в літакобудуванні відбувається заміна механічних елементів управління на авіоніку, тобто сукупність електронних систем (системи комунікації, навігації, відображення й управління різними приладами); в автомобілебудуванні спостерігається також збільшення застосування кількості електронних сенсорів; у верстатобудуванні все більшого значення набувають системи цифрового програмного управління верстатами. Всі ці прогресивні елементи і визначають якість продукції та становлять основну частку в структурі їх вартості.

Змінюється співвідношення різних факторів виробництва при виготовленні того чи іншого продукту. Як зазначає Клодт Х [3], «...у новій економіці фактором, що наявний у достатній кількості, є інформація. Обмеженим фактором, можливо, буде гуманний капітал, тобто здатність перетворювати інформацію на знання, а цю здатність не можна довільно збільшувати. Основний же капітал втрачає значення, хоча цілком не зникає». Відбувається принципова зміна основних факторів, які необхідні для виробництва продукції (рис. 1). Все більшої ваги набуває інформаційний та гуманний (людський, кадровий) капітал.

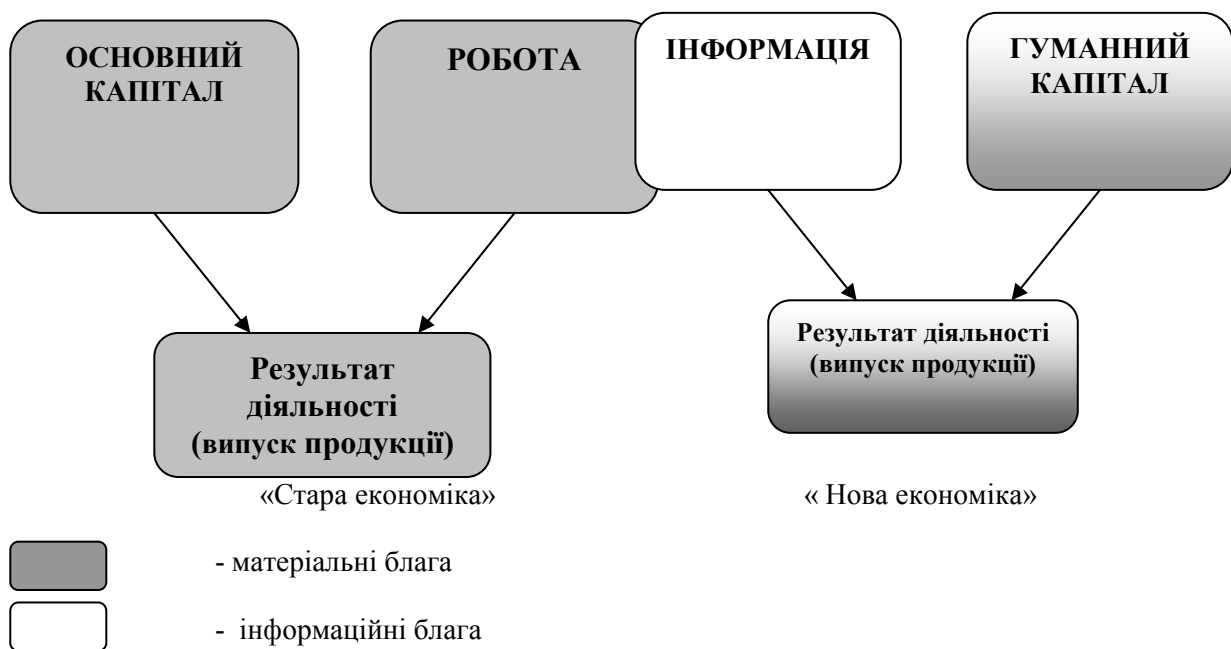

Рис. 1. Зміна парадигми від старої до нової економіки [4]

Особливістю переходу виробництва до умов «нової економіки» на сучасному етапі є нелінійний характер змін, що проявляється в різних темпах впровадження нових технологій та техніки, принципів організації виробничого процесу в різних підгалузях. Швидке поширення інновацій в управлінській і маркетинговій сферах діяльності поєднується з повільною реконструкцією у виробничих процесах. Такий стан речей характерний для більшості підприємств вітчизняної промисловості. В результаті такої асинхронності трансформацій виникає складність узгодження виробничого потенціалу підприємства з збутовою стратегією та методами управління.

«Нову економіку» слід розглядати як комплексне поєднання властивостей економіки знань, економіки технологій та економіки інформації. Знання забезпечують можливість

виникнення інтелектуального продукту, інформація – інфраструктуру його поширення, а високі технології – кінцеве використання і формування попиту на продукт.

За своїм характером комерційна діяльність компанії, яка працює відповідно до вимог «нової економіки», значно відрізняється від роботи підприємства, які базуються на принципах традиційного економічного укладу. Основні відмінності наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика компаній різного типу економіки [5]

№	Компанії традиційної економіки	Компанії нової економіки
1	Акцент на масштаби підприємства	Акцент на швидкості обміну інформацією та збуту продукції
2	Основа – матеріальні активи	Основа – знання та інформація
3	Складність входження на ринок	Простота входження на ринок
4	Низька пропусимість ринку	Висока пропусимість ринку
5	Необхідність торгових посередників	Самообслуговування клієнтів, прямі відносини виробника і споживача товарів і послуг
6	Масові виробництво та збут	Персоналізація збуту продукції
7	Пріоритет угод	Пріоритет взаємовідносин
8	Освоєння окремих регіональних сегментів ринку	Відсутність регіональних кордонів
9	Концентрація управлінського персоналу	Відсутність обмежень на розміщення управлінських підрозділів
10	Стратегія підтримки торгової марки	Торгова марка – головний стратегічний актив

Структурні зміни, пов'язані з трансформацією економічного устрою, є важливою причиною необхідності пристосування підприємств до змін на товарних ринках. Швидкість поширення інформації та збільшення випадків копіювання технологій, ставить все жорсткіші вимоги до підтримання інноваційності підприємства. Підприємствам, що функціонують у складному соціально-економічному середовищі, слід постійно створювати і впроваджувати вдосконалені продукти для забезпечення ефективної діяльності у ринковій економіці. Потреба в інноваційній діяльності зумовлена загальною закономірністю розвитку та прогресу індивідуального й суспільного відтворення.

Така необхідність визначається тим, що в умовах глобалізації та необхідності інтегрування у світовий економічний простір універсальним критерієм стратегії розвитку будь-якої країни, а тим більше України, що пішла шляхом утвердження самостійності та національної ідентичності, має стати міжнародна конкурентоспроможність як можливість реалізації конкурентних переваг на внутрішньому та зовнішньому ринках. Забезпечення конкурентоспроможності промисловості України в ХХІ столітті пов'язане з вирішенням ряду стратегічних завдань, спрямованих на реалізацію її факторних переваг, інфраструктурного, наукового, інноваційного та матеріально-ресурсного потенціалу. Розв'язання поставлених завдань значною мірою залежить від того, наскільки ефективно національна промисловість буде впроваджувати пріоритетні науково-технічні досягнення та інноваційні розробки, орієнтуватися на світовий досвід використання конкурентних переваг.

Зростання сили впливу глобалізаційних процесів на економіку всіх без винятку країн породжує бурхливі дискусії навколо можливих змін умов виробництва, активності регулювання

діяльності підприємств державою, територіального розміщення галузей, структур виробничих суб'єктів, варіантів проведення процесів ресурсозабезпечення і т.д.

Одним з проявів глобалізації є тенденція утворення потужних міжнародних (глобальних) виробничих мереж та перехід до міжнародного постачання ресурсів. Особливістю, яка визначила такі трансформації в промисловості, стала можливість розділити виробничий процес на все більшу кількість дрібних компонентів - підпроцесів, які не обов'язково повинні реалізовуватися на одному підприємстві. Останні технологічні розробки, які призвели до значного зниження вартості зв'язку, транспортних операцій, розширили можливості проведення оперативного контролю та управління, дозволили фірмам фрагментувати та просторово розділити різні стадії виробництва. Інформаційні технології дають можливість пошуку найбільш вигідних ресурсних джерел, пропонуючи все більш дешеві способи комунікації та доставки.

В зв'язку з цим, все більшого значення набуває розроблення комплексної стратегії трансформації, перш за все, промисловості, оскільки вона є «локомотивом» розвитку всієї економіки.

На наш погляд, справедливою є думка вітчизняних авторів [6], що еволюція типів організаційно – економічного розвитку від екстенсивного типу до інтенсивного сьогодні вже входить в нову фазу розвитку – інноваційної моделі розвитку економіки, яка здатна більш ефективно конкурувати на світовому ринку.

Аналізуючи діяльність промислових підприємств світу, стає очевидно, що найважливішими факторами, які дозволяють досягти ефективності виробництва, є постійна модернізація засобів виробництва, технологій. Не менше значення має вдосконалення систем управління та організаційних форм, що дозволить оптимально використовувати всі наявні ресурси.

Безумовними лідерами у виробництві світової наукової продукції є США і Японія. Вважається, що приблизно 80 % усіх світових інновацій створюється в США. Витрати США на науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи (НДДКР) перевищують витрати Англії, Франції, ФРН та Італії разом узятих і становлять понад половину витрат на НДДКР розвинених країн. Така увага до НДДКР привела до того, що в США продається 90 % нових товарів і тільки 10 % старих, що надійшли на ринок більше як 5 років тому. Другою світовою державою, що здійснює величезні витрати на новачки, є Японія. За цими витратами на душу населення вона знаходиться на одному рівні зі США. Якщо раніше Японія багато інновацій запозичала із Заходу та колишнього СРСР, то сьогодні вона вийшла на перше місце у світі з виробництва суден, автомобілів, тракторів та іншої техніки [7].

Умови діяльності промислових виробників змінилися, відбувся перехід від простої конкуренції до мобільної співпраці виробників з орієнтацією на потреби кінцевих споживачів, причому на глобальній основі, яка передбачає вихід за межі національних кордонів. Розглядаючи стан українських промислових підприємств на конкурентних ринках, доводиться констатувати втрату вітчизняними промисловцями навіть внутрішнього ринку. Глобалізація спричинила зміни у вимогах ринку до виробників – основною конкурентною перевагою є технологічний відрив від конкурентів із відносно низькими витратами на виробництво. Процес глобалізації привів до виникнення міжнародних виробничих ланцюжків, всередині яких чітко простежується нова система міжнародного поділу праці на базі аутсорсингу. Якщо розвинуті країни зосереджують на своїй території виробництво складних наукомістких компонентів, то на частку підприємств країн, що розвиваються, залишається масове виробництво продукції чи технічно менш складних компонентів. Таким чином в конкуренції, яка базується на технології, в більшості випадків перемагають високо розвинуті країни, що збільшує їх відрив від країн, що розвиваються.

Висновки. Очевидним залишається той факт, що за умов збереження наявної структури виробництва та тенденцій останніх років, які не характеризуються покращенням показників щодо запровадження вдосконалених технологій, що передбачає «нова економіка», зниження енергоємності та значної частки продукції сировинних галузей промисловості, а не наукоємної та високотехнологічної в структурі експорту, економіка України буде не в змозі досягти показників розвитку рівня більшості європейських країн. Подальші дослідження доцільно

проводити в напрямку формування стратегії інноваційного розвитку промисловості України на основі застосування інформації та прогресивних технологій, які лежать в основі розвитку «нової економіки».

Використана література

1. Alkaly R. The New Economy. - New York: Farrar, Straus and Giroux, 2003.
2. Геец В.М. Інноваційні перспективи України/ Геец В.М., Семиноженко В.П. – Харків: Константа, 2006. – 272 с.
3. Клодт Х. та ін. Нова економіка: форми вияву, причини і наслідки./ Клодт Х.- К., Таксон, 2006. – 306 с.
4. Klodt H. The Essence of the New Economy. Kiel Discussion Papers 375/ Kiel Institute for World Economics, Kiel, 2001.
5. Нехаев С.А. Информационные технологии – интеграционный инструмент развития экономических систем [*Електронний ресурс*]/ <http://www.ecsocman.edu.ru/db/msg/203710.html>
6. Ілляшенко С.М, Менеджмент та маркетинг інновацій: Монографія. – Суми: ВТД "Університетська книга", 2004. – 616 с
7. Василенко В.О. Інноваційний менеджмент./ Василенко В.О., Шматько В.Г. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 440 с.